

8. Конституція Арабської Республіки Єгипет // Конституції зарубіжних країн: навчальний посібник / авт.-упоряд.: В.О. Серьогін, Ю.М. Коломієць, О.В. Марцеляк та ін. Харків, 2009. С. 533-557.

9. Конституція Південно-Африканської Республіки // Конституції зарубіжних країн: навчальний посібник / авт.-упоряд.: В.О. Серьогін, Ю.М. Коломієць, О.В. Марцеляк та ін. Харків, 2009. С. 569-628.

Надійшла до редакції 21.01.2019

SUMMARY

Serdyuk L.M. Constitutional regulation of the impeachment of the president in Ukraine and in some foreign countries. In preparing this article the has author set out to clarify the common features and differences in the constitutional regulation of the impeachment of the President in Ukraine and certain foreign countries.

On the basis of the comparative analysis of the constitutions of Ukraine, the French Republic, the Federal Republic of Germany, the Italian Republic, the United States of America, the Federal Republic of Brazil, the Arab Republic of Egypt and the Republic of South Africa, the common features and differences of the constitutional regulation of the President's impeachment procedure from the point of view of such aspects have been determined: 1) the presence in the text of the basic law of the state norms governing the procedure of impeachment of the head of state; 2) the legal fact that is the basis for the emergence of constitutional-legal relations, within which the president is removed from office in the order of impeachment; 3) the circles of subjects of power that are involved in the procedure of removal of the head of state from office and their constitutionally determined powers; 4) the conditions of application of the procedure for the impeachment of the President; 4) procedural terms, which is an important guarantee of observance of the rights of the head of state in respect of which the procedure of impeachment is applied.

Keywords: *constitution, parliament, president (head of state), impeachment of the pre-sident, constitutional regulation of the impeachment of the president.*

УДК 342.1:323.2

Гоптарєв О.І. ©

аспірант

*(Донецький юридичний інститут
МВС України, м. Кривий Ріг)*

DOI:10.31733/2078-3566-2018-6-66-69

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДОВОЇ ВЛАДИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Проаналізовано громадський контроль за діяльністю судової влади на сучасному етапі. Негативними наслідками відсутності ефективного громадського контролю є закритість судових структур і масове порушення прав і свобод громадян; падіння авторитету і рівня довіри з боку населення; політизація; неефективне та нецільове використання бюджетних коштів; зловживання та корупція внаслідок залучення судових органів до економічної діяльності; незадовільний морально-психологічний стан працівників цих структур; зниження темпів проведення.

Ключові слова: *транспарентність, судова влада, громадський контроль, громадські організації, громадськість, громадянське суспільство, державний контроль, засоби масової інформації, контроль, політичні партії.*

Постановка проблеми. Україна є демократичною, правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, ці положення безпосередньо зафіксовані в тексті Конституції нашої держави та в інших законах, які визначають, що забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади. Визнається і діє принцип верховенства права. Закріплено розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову. Названі конституційні принципи безпосередньо впливають на формування нормативно-правової бази демократичного громадського контролю.

Лише дієвий демократичний громадський контроль може забезпечити відкритість процесів обговорення і прийняття державних рішень.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематику контролю, громадського контролю, як форми реалізації транспарентності прав громадян, активно досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а саме: Є. Алексеева, О. Андрійко, В. Андрушко, А. Антопольський, О. Бандурка, Ю. Барабаш, А. Буханевич, Т. Бухтатий, В. Гарашук, І. Гнибіденко, Р. Головенко, О. Головій, С. Денисюк, О. Задков, В. Євдоченко, А. Колот, Д. Котляр, С. Лапін, О. Литвиненко, О. Лісіцина, Л. Наливайко, О. Нестеренко, О. Новікова, О. Олійник, І. Павлов, В. Паламарчук, О. Помазуєв, І. Саліхов, Т. Слінько, С. Тарадай, Т. Тімербаєв, І. Фурман, Л. Хоть, В. Чубарук, Т. Шевченко, Е. Шеріл, С. Янішевський, О. Ярмонова та ін. Проте в межах юридичної науки ще не склалися одноставного та науково обґрунтованого підходу до доступу до публічної інформації, адже навіть прийняття нових законодавчих актів у зазначеній сфері залишило невирішеними низку теоретичних та практичних питань.

Виклад основного матеріалу. Контроль, який здійснюється не лише державою, але й громадянським суспільством, урізноманітнює можливі канали та засоби його впливу [1]. Демократичний громадський контроль надає необхідної легітимності і цим завойовує вищий ступінь сприйняття і більшу повагу широких кіл суспільства. Значущим елементом сутності демократичного контролю є усвідомлення тієї істини, що громадський контроль – це неодмінна умова нормального функціонування держави та гарант демократизації усіх державних структур.

Розуміння проблеми громадського контролю не повинно обмежуватися лише питаннями підпорядкування, воно є набагато глибшим. Громадський контроль – це комплекс управлінських і контрольних заходів. Громадський контроль, як елемент соціального регулювання, покликаний виявляти зародження або існування негативних явищ і тенденцій та сприяти їх подоланню через систему державного управління.

Громадський контроль призначений сприяти виявленню і подоланню негативних явищ судової влади [2].

Практика організації штучної підтримки політичних ініціатив влади і провладних політичних сил та створення громадських структур, керованих представниками виконавчої гілки влади, за умови низького рівня громадянської активності суспільства, створюють ілюзію демократичності влади та існування демократичного громадського контролю за діяльністю судової влади та фактично усувають проблему забезпечення принципу демократичної підзвітності [3].

В Україні проблемам громадського контролю за діяльністю судових органів приділяється значна увага. З одного боку, це потрібно для того, щоб забезпечити контроль всенародно обраної влади за їх діяльністю та запобігти втручанням у політику, а з іншого – щоб запобігти надмірному втручанням партій у судові справи, тому що від зміни влади не повинна страждати безпека держави і громадян [4].

Отже, слід зазначити, що негативними наслідками відсутності ефективного громадського контролю є закритість судових структур і масове порушення прав і свобод громадян; падіння авторитету і рівня довіри з боку населення; політизація; неефективне та нецільове використання бюджетних коштів; зловживання та корупція внаслідок залучення судових органів до економічної діяльності; незадовільний морально-психологічний стан працівників цих структур; зниження темпів проведення судової реформи.

У праві демократичного суспільства важливо мати основу, яка забезпечувала б налагодження зворотних зв'язків між системою інститутів громадянського суспільства та державними органами. Засоби масової інформації є дієвим каналом інформування суспільства про діяльність влади, а також інформування влади і суспільства про життя суспільства та його реакції на дії влади [5]. Зауважимо, що засоби масової інформації у демократичному суспільстві та правовій державі повинні брати активну участь у державному будівництві, позитивно впливати на суспільство [6]. Забезпечення представникам засобів масової інформації та громадськості права на доступ до офіційних документів та права бути присутніми на засіданнях органів влади є гарантією політичної свободи, а також стимулює громадян до виконання обов'язків [7].

Громадський контроль у різних сферах розглядається як невід'ємний елемент забезпечення законності, який позитивно впливає на якість підготовки законів та інших нормативно-правових актів, що позитивно відображається на процесі забезпечення єдиного правового простору України [8]. За кількістю, якістю, глибиною та теоретичним рівнем доробок є підстави констатувати, що українські вчені досліджували проблему громадського контролю фрагментарно та поверхово.

Вимога термінологічної чіткості та зрозумілості має стати нормою у науковому середовищі. Законодавець найчастіше обмежується винятково констатацією громадського контролю, але не роз'ясняє його сутності.

У ході демократизації суспільства все більшого значення набуває громадський контроль. Він є основним чинником дотримання балансу, рівності взаємної відповідальності у відносинах особистості, суспільства і держави з метою забезпечення соціальної справедливості.

На особливу увагу заслуговує сьогодні питання рівних умов для громадської участі людини у суспільно-політичному житті. Доцільність постановки такого питання зумовлюється розумінням того, що люди є індивідуалізованими особами, а тому від природи вже не є рівними між собою, проте основним завданням у подоланні такої нерівності з боку держави має бути створення відповідних умов рівної участі.

При цьому важливо зазначити, що фактор такої нерівності може виступати джерелом соціальної та історичної динаміки, що визначається рівнем громадської активності, яка протистоїть нерівності умов громадської участі. Саме тому метою є визначення передумов і основних підходів до формування сфери взаємної соціальної згоди між людьми, вироблення нового контексту соціальних цінностей, побудови нової структури спільних дій суб'єктів суспільно-громадської практики, конкретизації моделі їхньої партнерської взаємодії.

Науковий аналіз цієї проблеми дозволяє говорити, що дослідження громадського контролю у сфері судової влади пов'язане з усім комплексом проблем його організації та функціонування, організаційно-правових засад державного будівництва, пов'язаних з фінансовим, матеріально-технічним забезпеченням, захистом прав громадян, дотриманням прав громадян, гарантуванням екологічної та громадської безпеки тощо.

Громадський контроль виступає предметом тривалої полеміки у науковій літературі в різних галузях та сферах. Уявити та описати об'єктивні й складні процеси, які постають у процесі формування громадянського суспільства, намагаються вчені в галузях адміністративного права, державного управління, теорії держави і права та конституційного права тощо [10].

Аналізуючи значення соціального явища для теорії та практики демократичного державотворення необхідно констатувати, що саме громадський контроль є невід'ємною складовою публічного управління та стимулюючим чинником розвитку громадянського суспільства будь-якої сучасної країни.

З моменту проголошення незалежності нашої держави українська правова наука потребує розробки багатьох наукових проблем, серед яких і громадський контроль, який є важливим чинником формування громадянського суспільства, елементом, що забезпечує взаємозв'язок державної влади та народу [11]. Слід зауважити, що прагнення України до формування громадянського демократичного суспільства закладено у базових політико-правових документах: Акт проголошення незалежності України, Декларація про державний суверенітет України, Конституція України [12].

Наявний певний консенсус у наукових доробках вчених сучасності, які вважають, що побудувати демократичну, соціальну, правову державу неможливо без тісного взаємозв'язку держави та громадянина, їх злагодженої роботи та ефективного контролю за діяльністю органів державної влади з боку громадськості [13]. Громадський контроль виступає основним видом контролю за діяльністю органів судової влади та є одним із видів соціального контролю, який здійснюється об'єднаннями громадян та безпосередньо громадянами. Він є важливою формою реалізації конституційних прав громадян та активним способом залучення населення до управлінської діяльності державою.

Висновки. Безумовно, громадський контроль є одним із головних чинників розвитку справедливої судової влади на шляху побудови демократичного та розвиненого суспільства. Наукове опрацювання цієї проблематики пов'язано з тим, що однією з функцій держави щодо забезпечення громадської участі є залучення громадськості, яка, у свою чергу, має здійснювати відповідний контроль за її інституційними структурами. Саме тому метою є визначення передумов і основних підходів до формування сфери взаємної соціальної згоди між людьми, вироблення нового контексту соціальних цінностей, побудови нової структури спільних дій суб'єктів суспільно-громадської практики, конкретизації моделі їхньої партнерської взаємодії. Розкриті положення в повному обсязі не вирішують усі аспекти громадського контролю за діяльністю судової влади на сучасному етапі, тому наукові пошуки в цій сфері мають бути продовжені.

Бібліографічні посилання

1. Контроль за соблюдением прав человека в закрытых учреждениях России: сборник статей / ред.-сост. Л. Н. Виноградова. Москва: Фолио, 2006. 238 с.
2. Національні та міжнародні механізми фінансування громадянського суспільства. Міжнародні заходи зміцнення довіри між державою та громадянським суспільством. Київ: Фенікс, 2011. 336 с.
3. Тимербаев Т. А. Конституционное право граждан Российской Федерации на доступ к информации (региональный аспект): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Уфа, 2006. 219 с.
4. Алхутова Г. А. Средства массовой информации в Российской Федерации: конституционно-правовые основы деятельности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Москва, 2002. 151 с.
5. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія. Харків: Право, 2009. 600 с.
6. Нестеренко О. В. Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект: дис... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2008. 20 с.
7. Остапенко А. С. Общественные объединения в контексте «демократии участия»: диалог гражданского общества и государства. *Государственная власть и местное самоуправление*. 2010. № 8. С. 3.
8. Капустина М. А. Право, общество, государство. *Известия вузов. Правоведение*. 2008. № 5. С. 96.
9. Кушнір С. М. Правові засоби громадського контролю в механізмі правового регулювання: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. та юрид. наук: спец. 12.00.01. Запоріжжя, 2011. 10 с.
10. Наливайко Т. В. Громадський контроль в Україні як інститут громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2010. 180 с.
11. Рогатина Л. П. Громадський контроль над державою: сутність, механізми реалізації та перспективи розвитку: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2011. 175 с.
12. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
13. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.

Надійшла до редакції 19.12.2018

SUMMARY

Goptarev A. Public control by the activity of the judicial authority in the modern stage. The article analyzes public control over the activity of the judiciary at the present stage. The negative consequences of the lack of effective public control are the closeness of the judicial structures and the massive violation of the rights and freedoms of citizens; the fall of authority and the level of public confidence; politicization; inefficient and misuse of budget funds; abuse and corruption as a result of the involvement of judicial bodies in economic activity; unsatisfactory moral and psychological state of employees of these structures; slowdown.

Public control is one of the main factors of the development of a fair judicial power on the way of building a democratic and developed society. The scientific elaboration of this issue is due to the fact that one of the functions of the state in ensuring public participation is the involvement of the public, which, in turn, should exercise due control over its institutional structures. That is why the goal is to determine the preconditions and basic approaches to forming the sphere of mutual social agreement between people, to develop a new context of social values, to construct a new structure of joint actions of the subjects of social and public practice, to specify the model of their partnership interaction. The disclosed provisions do not fully address all aspects of public control over the activity of the judiciary at the present stage, therefore, scientific research in this area should be continued.

Keywords: transparency, judicial power, judicial power, public control, public organizations, public, civil society, state control, media, control, political parties.